

אחרי השלבים של התפתחות תהליך המיזוג בין השאיפות הלאומיות לבין השאיפות האוניברסאליות והאישיות, שאחת מהן היתה, כמובן: "השומר הצעיר הוא אחי-עזר ואחיספרי". מעבדה אנושית, שהדור הראשון שלה, חלוציה (בעיקר אלה מ-גליציה), גילעו ארצה בראשית שנות העשרים וייסדו את הניסיון חסרי-התקדים של ביתניה עילית. ניסיון אשר סימניו התתירו את אותותיהם על התברה הישרא-אלית עד עצם היום הזה, במתכונת של התנועה הקיבוצית שקמה בנוסח השומרי, השונה מהנוסחים האחרים.

תמצא הבראיוציה קנאית, או לפחות את השאיפה הכנה להבראיוציה, שלא תמצא כמנה בשום מקום אחר בנוה...
 כך מוליך משה זרטל את סיפורו של קן וארשה דרך בעיות חברתיות ואידי-עולוגיות שונות, שרק אנשי התנועה מוד-עים להם. הוא שב ומתאר את אותה קרקע אידיאולוגית, שהביאה את מרדכי אביז'ביץ' וחבריו בקן וארשה עד אל הוראת-היום האחרונה, כפי שנקראה בימי המרד: "אל כל חברי הקן וארשה, גיטו — חזק! הפעם לא תתלקח המדורה הי-שומרית. לא נצא הפעם לחת את הגנו

נשיאות הוועידה הארצית של השומר הצעיר בווארשה (1931) * סימוני הותירו אותותיהם על החברה הישראלית

פרק מאלף בספר של זרטל הוא סיפור התפתחות חלום, "המושבה השומרית" אותו ניסה אחד מצעיריה דאן, ד"ר ("דולק") הורוביץ: "פשטות, אמת, טבעיות, אלה הם המעיינות שמהם נשאב, אלה הן אמות המידה שעל פיהן נעצב את דמות חיינו החדשים. שם ניצור נווה-תיים שיהא מו-גה של ערכים נצחיים, הרעיון המוסרי של הנביאים, הדרות החיים, טבעיות, פשו-טות ויופי. העבודה תהיה יסוד עולמנו והרוח בפנים אמונתנו..."

היקר בחיקה-הטבעי. לא נקים מחנה צופי, לא נטה אהל ולא נבנו את כוחנו ככל עם ועדה. בנינו צר, באפלת, השכונה היהודית, כביטו נפסיס ואכזר, מטיעה וכישלון לבני עמנו, הל חג הנער והמרד — ל"ג סנומר. סגורים בתוך החומה, מנותקים מן העדה רחב הימים, מובדלים מהעולם הרחב עלידי גדר-תיל, חומות לבנים, משמרות בראי-ארם — נדונים להרס, רעב ומוות... פנה העשרים-השמו-נה לקיום התנועה נפל בגורלנו להמשך כמיפעל השומרי בתקופה של אכזב עמים שני, הממשמש ובא. מתפקידה של התנועה לקרוא את הנער העברי להתנער מכבלי היאוש והההליזום ולהתכונן לקראת הרג-עם ההיסטוריים האלה... כל"ג סנומר תשי"א עלינו להשמיע מחדש באוזני הנער את שיר המרד: הלילה חרש כליל ארץ / הקשיבה, ארץ האכזב שר... חזק ואמץ, ההנהגה הראשית."

"אל תשמע בני, אל מוסר אב": בתהי-ליך התגבשות השקפת העולם השומרית השפיע השפעה חסרת תקדים שירו של המשורר דוד שמעון-ביץ', שאמר בין השאר: "אל תשמע, בני, אל מוסר אב / ולתורת אב אל אוזן תפ, / כי מוסר אב הוא: קו לקו... / ותורת אב: לאט, לאט... / וסופת-אכזב דוברת כן: / והקשיבה איש, לשיר הבן. // לשיר הבן ולשיר הניו, / הכא מבצע ערפל על... / ודרום לך שביל, וסורה בקן / הדרך, הלך בה האב, / כי למה תחטא אל הדרו, / דור עתיד רחוק מוצף-אור?... / שיר זה סימל את מרידת דור הבנים של יהדות פולין."

מיע מחדש באוזני הנער הישראלי את שיר המרד. וכל שנותר הוא ספר היס-טוריה אישי ומעולה, אותו חיבר משה זרטל. ספר המגבש את חוויית הנעורים היהודית המופלאה שמה השומר הצעיר, שהודקה בכיעור כאן בארצנו.

הבעיה המינית: אחד מהמיתוסים הנודעים שעליהם חונכו דורות של השומר הצעיר הוא המיתוס של מה שנהוג היה לכונו, "הבעיה המינית". לתנועה היו עשרת הדיברות. הדיבר העשירי היה "השומר הוא טהור במחשבותיו, בדבריו ובמעשיו, אינו מעשן, אינו שותה כוהל ושומר על הטהור המיני..." או כמאמר אחד מהמרצים השומריים ב-1919: "שי-תחרר מכללי המוסכמות העולמיות, נהגיו כיו הבנות והבנים שלנו יחסים של חופש, נועם ואהדה... השומר-הצעיר טיפח אמות-מידה של טהור מידות, שבעיני זרים נראה כצבוע ובלתי אמיתי. המטרה היתה, שעל הצעיר והבוגר להיות, "חוקים ואמיצים כדי לשלוט ביצירנו". הדיון וה-שיחה החופשיים של בעייה המינית הביאו לפורוק חלקי של מועקות הנכבדים והפנים בנושא זה, והיוו דוגמה חסרת תקדים בהתפתחות של הנער היהודי בתקופה שאחרי מלחמת העולם הראשונה. המערכת החינוכית של התנועה היתה בבחינת, "בית-ספר לאוטודיקטים", כאשר השאיפה המרכזית של התנועה היתה שה-קנים ישמשו, "מרכז הנאורים, המפיצים השכלה בקרב העם..." ועדות על שהתרחש בשטח זה בקנים בפולין מביא הסופר נתן ביסטריצקי (אגמון): מחבר ימים ויליות, בדוחות על ביקורו בפולין ב-1927: "השומר הצעיר משיג ביתר הצי-לחה את שכולנו מתחבטים בו: ליצור מחדש טיפוס של יהודי המתקיים ככוח של, מצוותי. לא לחינם נעשים הקנים של השומר הצעיר בכל מקום מעין איים של חברה יהודית מיוחדת כמינה. שם

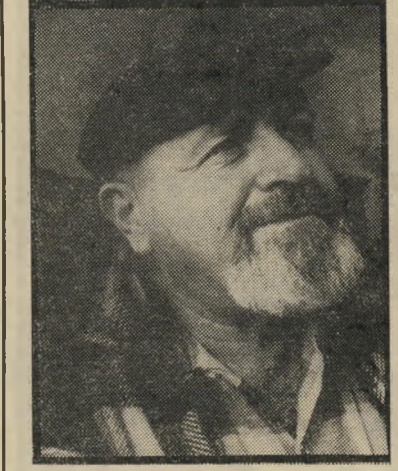
ציטוט

נקדימון וההגמון

בקובץ לזכרו של הפרופ' יוסף הייניץ מן מביא יונה פרנקל דוגמה לסכסס פולקלוריסטי בעל ערכים ספרותיים. מתוך סיפור נקדימון וההגמון:

פעם אחת עלו ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות. הלך נקדי-מון בן-גוריון אצל הגמון אחד שהיה לו שם מים. אמר לו הלויני שתיים-עשרה מעיינות מים ואני אתן לך שתיים-עשרה מעיינות מים ואם לאו הריני נותן לך שתיים-עשרה ככרי כסף. קצץ לו מעות קבע לו זמן. כיוון שהגיע זמנו שלח לו שגר לי מים או מעות. שלח לו עדיין יש לי מים או מעות. שלח לו שגר לי מים שהות ביום. במינחה שלח לו שגר לי מים או מעות. שלח לו עדיין יש לי שהות ביום. אמר ההגמון כל השנה כולה לא ירדו גשמים עכשיו ירדו גשמים. מיד נכנס בשימחה לבית המרחץ. עד שה-הגמון נכנס לבית המרחץ נקדימון בר-גוריון נכנס לבית-המקדש. נתעטף ועמד בתפילה. אמר לפניו ריבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא אלא לכבודך עשיתי כך שיהו מים מצויים לעולי רגלים. מיד עלו עבים וירדו גשמים עד שנתמלאו כל המעינות מים והותירו. עד שיצא אותו הגמון מבית המרחץ נקדימון יצא מבית המקדש. כשפגעו זה בזה אמר לו יודע אני בך שלא הרעיש אלוהיך את עולמו אלא בשבילך, אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותי שכבר שקעה חמה ומים ברשותי ירדו. חזר נקדימון בן-גוריון ונכנס לבית-המקדש. נתעטף ועמד בתפילה. אמר לפניו ריבונו של עולם כשם שעשית לי נס בראשונה כך עשה לי באחרונה. מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחו החמה. באותה שעה אמר ההגמון אם לא נקדה (המש-מעוּת של המילה, נקדה' היא כנאה, פר-צה') חמה היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותי.

רת לך, / לא מחמת זיקנה. / שנים רבות הם שוכבים על גבם בחום ובקור, / שנים כה רבות. / כמעט נוצר רושם של שלווה... כפי שכתבה דליה רביקוביץ בשירה גאוה. אחר כך הוא עובר, "עתה מת הים. נתייתם כפו. / מכצרו הרום; / רק נדבכי הרבות, אבני המעמסה... של ח.נ. ביאלדיק אל, "הצייר מצויר, הסופר מספר, הפסל מפסל / אך המזוור אינו שר... של נתן זך. לא נפקד מקומו של יהודה עמיחי בלפעמים גם אדמה אינה מבלגת / לפעמים יצאו, כסוד מחוץ... ושל דוד אבידן: "בקרוב אציג לפניך את כסן האדמה, / את האש דעמקק... מניסוח בעי מערת הנטיפים, שיווג המשורר פינחס שדה, מובא קטע: "ראיתי ברדת הזהב על העצים לברכתם. / ובעלות המים מן האדמה להשקותם... ונתן אלתרמן: "גם אני עוד מעט ואככה כמו אבן."

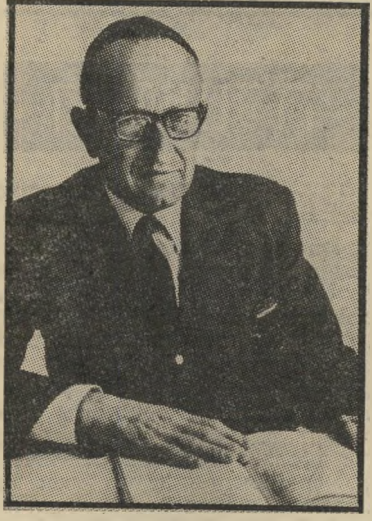
עוזר וייזמן מיני-אנתווגיה מעודנת

חוברת צנומה, יפהפיה ומרגשת זו מל-מדת שמיסגרת כמו רשות שמורות הטבע עשויה לתרום להקשר המובן מאליו של "הארם אינו אלא קרקע ארץ קטנה / האדם אינו אלא תבנית נוף-מולדתו..." דידי מנוסי עשה כאן פעולה ברוכה.

מחקר

היינימז

מינהג קיים בקהיליה האקדמית — לפרי-סם קבצי מחקרים לזכר אנשי מדע שהלכו לעולמם. קובץ כזה הוא מחקרים באגדה, תירגומים ותפילות ישראל לזכר יוסף היינימן. שהיה פרופסור באוניברסיטה העברית בירושלים ונפטר לפני כמה שנים.

הוקר היינימן ואתה הסבת את ליבם אחורנית

שלושת נושאי היסוד של הקובץ חופפים את עשייתו המדעית של היינימן.

תחת הכותרת מרידת קורה ומניעיה באגדות חז"ל ממיין משה בר את היבטים האגדתיים של מרידת קורת בר היבטים האגדתיים של משה בר את המא-תהוה של בני ישראל בשלבים הראשונים של הכתובה. מרק ברמון, תחת הכותרת פתיחתאות מעגליות ופתיחתאות, זו החיא שנאמרה ברוח הקודש, מעיר: "אין דיון זה אלא הערת שוליים למיפעלו הגדול נושא הפתיחתא של פרופ' היינימן..." הרשימה כולה ממיינת ומתארת את ה-חידוש הצורני-ספרותי של גוסס זה, בין החידושים של הספרות המדרשית המאו-רתת.

משה גרינברג מציג ברשימתו ואתה הסבת את לבם אחורנית, עיון רב היקף בקטעי-פסוק מוקשה בתפילת אליהו בהר הכרמל: "וידעו העם הזה כי אתה ה' האלוהים ואתה הסבת את ליבם אחורנית". דוד הלכה מביא באורים בטאלות מה, נשתנה, ונפתלי וירר בו, יששכר מה — התנגדות וסניגוריה, את הוא בווח את המערכות הליתורגיות של גוסס לשוני זה.

יוהאן מאייר מביא נוסח אישי לביקור רת הפיוט, האומרים לכילי שועי והפולמוס האנטי-נוצרי. יונה פרנקל, תחת הכותרת הזמן ועיצובו בסיפורי האגדה, בווח בחינה ערכית את בעיות הזמן ביצירה של האגדה. את הזמן הריאלי המוסיקאלי, הזמן הי-מסופר. פרנקל מבסס חלק מרשימתו על קטע מתוך תענית יט בתלמוד הבבלי, בסיפור נקדימון וההגמון (ראה: ציטוטון). תחת הכותרת, רשימת חיבוריו של יוסף היינימן מובא מיון של 112 פריטים שונים של פירסומיו, ובחלק השלישי מובאים חיבורים ועבודות של חוקרים לא-עבריים מאוניברסיטות שונות בעולם, לזכרו של המלומד הירושלמי, כאות הוקרה.

* מחקרים באגדה, תירגומים ותפילות ישראל לזכר יוסף היינימן — הוצאת יל. מאגנס; קצ"ב עמודים + 124 עמודים; (כריכה קשה).

מולדת

נוף

"הארם אינו אלא קרקע ארץ קטנה / האדם אינו אלא תבנית נוף-מולדתו, / רק מהי-שפנה אינו עודה רענה / רק מהי-שפנה עינו טרם שבעה לראות..." שורות אלה, אותו חיבר המשורר שאול טשרניחובסקי בשירו האדם אינו אלא... מצטיירות במחשבה למראה חוברת קטנה, מודפסת בצבע מרהיב על נייר כרום, שי-ראתה אור בימים אלה בהוצאת רשות שמורות הטבע תחת הכותרת מערת שורק בשמורת אבשלום. את החוברת ערך דידי מנוסי, ובה תצלומים מרהיבי-עין ממערת שורק, אותה מנוסי נטל על עצמו לערוך חוברת ובה תצלומים של אותה המערה. מנוסי החליט כי זו הודמנת להביא מיני-אנתווגיה מעודנת של השירה הישראלית, והוא פותח אותה ב"אפילו סלעים נישברים, אני אימי-

* בתמונה מימין לשמאל: יודקס, משה זילברטל, יעקב חזן, בוני שטיינברג (שמיר) ואמה לזין.
 ** מערת שורק בשמורת אבשלום — צילומים יצחק עמית, צורעה; ליקט וערך: דידי מנוסי; הוצאת רשות שמורות הטבע (כריכה רכה וצבטונות).